

HÓNAPRÓL HÓNAPRA

EGY CSILLAGGAL KEVESEBB

Amikor Nicolaus Harnoncourt haláláról olvastam, eszembe jutott, hogy lemezeim között van a *Brandenburgi versenyeknek* egy felvétele, amelyen ő is szerepel, ekkor — 1924-ben — azonban még nem karmesterként, hanem viola da gambán játszik. A zenekart Jascha Horenstein vezényli, az egyik legkalandosabb életű zenész, aki a világ minden táján megfordult, s a legjobb Mahler- és Bruckner-interprettorok közé sorolják. Ezt az előadását mégis maradandónak ítélték, és 2004-ben CD-n is kiadták. A két szólista — Walter Schneiderhan a hegedűs — nyilván hozzájárult a sikerhez. Igaz, Harnoncourt-t nem elégítette ki a brácsázás, karmesterségre cserélte, de a *Brandenburgi versenyektől* nem szakadt el: 1930-ban vette lemezzre a hat koncertet, s ezzel indult lemez-karrierje, melynek révén a 20. század egyik legismertebb és legbecsültebb előadóművésze lett, aki élen járt a barokk zene népszerűsítésében. Az előtte működő nagy nemzedék tagjai ritkán szólaltatták meg e kor klasszikusait, némelyik megmaradt tolmácsolásuk — még Toscaninié is — a mai hallgató számára meglehetősen szokatlan, úgy értelmezik a műveket, ahogy az elefánt közlekedik a porcelánboltban. A hiteles hagyomány újratemetői Karl Richter és Nicolaus Harnoncourt voltak. A különbség az volt közöttük, hogy Harnoncourt a zeneirodalom egyre tágasabb területeire tekintett ki, s mindenütt maradandót, néhol egészen újszerűt alkotott, a zenekritikusok szerint az ő felvételei általában revelációt jelentettek. 1933-ban bécsi zenész kollégáival megszervezte a Concentus Musicus együttesét, ennek élén aratta élete legnagyobb sikereit, melyekben a felesége, a kiváló hegedűs Alice Harnoncourt az együttes koncertmestereként eredményesen támogatta. (Harnoncourt 1929-ben, Alice 1930-ban született.)

Először egy lemezborítón olvastam a karmester nevét: Händel *Saul* című oratóriumának karmestereként. Sok-sok évvel ezelőtt vásárolta apám Párizsban, hogy megörvendeztessen: tudta, hogy-ne tudta volna, hogy Händel zenéje a szívemhez nőtt. Természetesen a *Messióssal* indult a szerelem, amely utóbb lemezzavadászattá vált, és ebben a *Saul*-nak komoly szerepe lett. A mű felvételei, legalábbis az általam begyűjtöttek közül, messze Harnoncourt-é a legszebb és legdrámaibb. Igen, drámai. Ezek az Őszövetségéből merített történetek majdnem mindig drámaiak, a jó és a gonosz vívja harcát bennük, s ez a harc újra meg újra kitör, mint a vulkánból a láva. Nem lévén zenetudós, csak a fülemre hagyatkozhatom, talán mégsem té-

vedek nagyot, ha ezt a felvételt — aztán sok egyebet is — igazán maradandónak érzem. Szerettem volna megszerezni a karmester barokk zenéről szóló könyveinek egyikét (valamelyik öt kiadást ért meg), de nem sikerült, maradtak hát a lemezek, előbb azok, amelyeken Bach műveit vezényli.

Kettőt emelnék ki ezek közül, amelyek a zeneirodalom csúcsára vezetnek, a *János-* és a *Máté-passiót*. A *János-passió* abban a sorozatban jelent meg, amelyet halála 250. évfordulójára időzítették, s a kor kiválóságai tettek hitet a Tamás templom karnagyának páratlan nagysága mellett. Harnoncourt együttese, a Concentus Musicus és az Arnold Schönberg Kórus élén óriásit alkotott, pedig a passiónak sok-sok kiváló felvétele között kiemelkedőt alkotni nem könnyű. Harnoncourt-nak mégis sikerült. A rá annyira jellemző mozgalmas drámaisággal idézte föl a passió egyes állomásait, döbbenetes hatást keltve a hatalmas kórustételekkel, amelyekben Pilátustól Jézus megbüntetését követelik. Nem egyszerűen a csodás zene elvenedik meg, hanem a Krisztus haláláig tartó eseményeket úgy idézi elénk, ahogy János tette evangéliumában. Nem hangulatfestés, hanem a szenvedés maga bontakozik ki fülünk hallatára. Ez a kivételesnek nevezhető beleérzés és megjelenítő képesség mutatkozik meg azoknak a kantátáknak előadásában, amelyeket ugyanebben a sorozatban Harnoncourt szólaltat meg. Az igazán hozzáértők azt szokták írni, hogy Bach műveinek három legautentikusabb tolmácsolója Karl Richter, Nicolaus Harnoncourt és Tom Koopman. Számomra Karl Richter volt és marad a mérce, a hozzáértők azonban Harnoncourt-ra szavaznak. A tökéletesség és hitelesség ekkora magaslatain csak árnyalatnyi különbségek, s ki-ki ízlése és emlékei szerint választhat. Karl Richtert személyesen is hallottam, Harnoncourt-t csak lemezeiről ismerem...

A *Máté-passiót* felfedezője és első megszólaltatója, a zeneszerző Mendelssohn a nyugati világ passiójaként méltatta, Adolf Bernhard Marx pedig ezt a találó jellemzést írta róla: „Nagy mesterünk legnagyobb alkotása, és az emberiség művészetének legjelentősebb, legszentebb alkotása.” Megszólaltatása valóban mindig ünnepi pillanat, hallgatójának időnként az a benyomása, hogy Bach túlelmelkedett a földi világon és bepillantott a mennyek országába. Csak hasonló lelkiürellel szabad és érdemes megszólaltatni, mert valóban a lét teljességének ígézetét kelti. Harnoncourt 2001-ben készített felvételéről ez az érzésvilág szólal meg, s keríti hatalmába a hallgatót. Valóban a zene ünnepét valószínűsíti meg, és kivételes élményt szerez hallgatójának. A Teldec kiadásában megjelent előadás szólistái s

remekelnek. Őket hallgatva a felejthetetlen magyar evangelistára, Réti Józsefre is emlékezhetünk, akit épp akkor szólított el a halál, amikor Európában kezdett a nagy oratórium-énekesek közé emelkedni. Ha számba vesszük a kultúra és a művészet legnagyobb remekait, a *Máté-passió* feltétlenül a legelső között szerepel az *Isteni színjátékkal* és Shakespeare drámáival. Főlöszleg méltatni: a szavak törékenyek. Hallgatni kell és megcsodálni!

1980-tól Harnoncourt Salzburgban a Mozarteum professzora lett, s egyre többször tekintett ki a barokk zene világából, s az egyik legkiválóbb előadója lett Mozart zenéjének, nemcsak spirituális, hanem világi alkotásait (például szimfóniáit, de operáit is) a legmagasabb szinten tolmácsolta, a nagy Mozart-karmesterek után is tudott újat mondani. Ebben annak is része lehetett, hogy teljesen tisztában volt a zene fejlődésével, tehát tökéletesen átlátta összefüggéseit, különösen a spiritualitás kifejezésében. A nagy Mozart-karmesterek (például Bruno Walter) után így lett a zeneszerző értelmezésének egyik kulcsfigurája. Számomra Mozart operáinak legzseniálisabb megszólaltatója Fritz Busch, aki 1934 és 1939 között a glyndebourne-i ünnepi játékok egyik szervezőjeként szenzációs felvételeket készített, például a *Don Giovanni*-ról és a *Figaro házasságáról*. Ezt az operát Harnoncourt is lemezre vette. Első hallásra azt gondoltam: „újszerű”, aztán egyre közelebb éreztem ízlésemhez, s beilleszkedett abba a képbe, amelyet erről az óriási zeneszerzőről alakítottam ki magamban, s amelyben egymás mellett szerepelnek derűs és tragikus árnyak. Hogy a szimfóniák előadásában is remekelt, azt a Heti Válasz egyik számában fejtegette Végh Alpár Sándor, szerintem azonban kivételes élményt szerzett és szerez a zeneköltő összes egyházzenei alkotásainak tolmácsolásával. Az a csodálatos, hogy ezek sorában a súlytalanabb miséknél bensőségességét is éreztetni képes, a *C-moll mise* megszólaltatása pedig zseniális, az általam ismertek közül a legszebb, mert a legmélyebb. (Emlékezetes Solti György megszólaltatásában is.) A híres *Koronázási mise*-nek sok autentikus tolmácsolása ismeretes. Az egyik Szent II. János Pál mondja a szentmisét, s az önmagát nem túl szerényen karmester-fejedelemnek minősítő Herbert von Karajan szólaltatja meg a *Koronázási misét*. Számomra Harnoncourt (és Wolfgang Gönnenwein) vezényletével többet mond, de ez megint csak egyéni véleményem. Külön méltatást érdemel a *Requiem*. Ez az alkotás is a zeneirodalom csúcására vezet, bár némelyik előadása inkább lapályon reked. Nem így Harnoncourt-é (és mellette ismét Wolfgang Gönnenweinét említettem), aki valóban teljességében idézi vissza a mű első részének minden bensőséges szépségét.

A *Dies irae* félelmetes látomása és a *Lacrymosa* fájdalmas gyászja talán egyetlen más karmester elő-

adásában sem ennyire magával ragadó, legalábbis kevesen szólaltatják meg ilyen végérvényesnek ható tökéletességgel, akár a régebbi nagy nemzedék, vagy a következő generáció jeleseinek előadásában hallgatjuk is. Végh Alpár Sándornak, a Heti Válasz írójának (*Hercegek és cigányok az égben* címmel jelent meg idézett nekrológja a lap 11. számában) szerencséje volt: személyesen találkozhatott vele, s titálalatként idézhette az osztrák kulturális miniszter búcsúztatójának gondolatát: „Rendkívüli művész és személyiség volt, aki évtizedeken keresztül oly mély nyomot hagyott Ausztria kulturális életében, mint senki más...” Azzal egészíthetjük ki e jellemzést, hogy a világ zenei életében is olyan mély nyomot hagyott, mint kevesen. Magyar méltatója elmondja, hogy Luzernben, ahol a sakkcsapatok világbajnokságáról tudósított, épp szállodai szobájában pihengetett, amikor a rádió három változatban ugyanazt a Mozart-szimfóniát adta. Az egyik karmester Solti György volt, aki szerényen „maestronak” szólította magát, a másik Herbert von Karajan, s következett a harmadik. Idézem az egyre figyelmesebb tudósítót: „Mozart zenéje kifényesedett, eltűnt belőle a rutin. A zenekar — talán ez a legjobb kifejezés rá — emelkedetten játszott. Mint ha ünnep lett volna. Nem tudni, miféle, csak azt, hogy ünnep. Talán megérkezett a tavasz. Kimentték egy süllyedő hajó legénységét. Világra jött valahol egy gyermek. Ilyesmi. Emlékszem az érzésre: azt gondoltam, a dirigens boldog. Azért az, mert ő tudja csak igazán, mekkora ajándék, hogy közöttünk élt egy darabig Wolfgang Amadeus Mozart, és kincseiből sok mindent ránk hagyott. Többek közt azt a szimfóniát, melyet ott, Luzernben, szállodai szobámban hallgattam.” A sok kincs közül talán a *Requiem* a legfényesebb. Ajándék hallgatni.

Nicolaus Harnoncourt újabb és újabb korszakokban lett teljesen otthonos, s egyre-másra hódította meg őket számunkra is. Mégis meglepetést keltett Verdi *Requiemjének* felvételével. Azt hittük, alkattól és felfogásától távolabb áll ez az olasz opera nagy korszakát idéző remekmű, amelynek hallgatása közben ugyancsak azt érezzük, ünnep jött el, amikor a holtakra, a számunkra kedvesekre emlékezünk. Nagy szerencse, hogy némi kapacitálásra Verdi magáénak érezte azt a tervet, hogy Manzoni, a népszerű író emlékére több zeneszerző-társával karöltve gyászmisét komponáljanak. Pedig emlékezhetett arra, hogy a Rossinit gyászoló hasonló vállalkozás nem volt túl sikeres. Szerencséire a vállalkozók úgy érezték, örökkévalóságig húzhatják az időt. Szerencséire, hiszen Verdi elunta a várakozást, és egyedül komponálta meg *Requiemjét*, amely életművének egyik csúcsa. Ez az egyik olyan mű, amelynek bármelyik felvételével találkoztam is, ellenállhatatlan vágyat éreztem, hogy birtokolhassam, így aztán sokféle előadását ismerhetem. Egy ide-

ig Toscaninié volt a mércém, aki félelmetes tempóban száguld végig a művön, s elképesztő drámai hatást ért el. Nem mindegy, milyenek a szólisták, kivált a szoprán. Ilyen szempontból Claudio Abbado egyik régebbi felvétele megragadó. Aztán kialakult egyensúlyosabb előadásmódja is, amelynek során a karmesterek kiemelték a lírai részeket is. Őriási a hangfelvétel technikai megvalósításának jelentősége is, hiszen a felvételek „szólnia kell” a szó igazi értelmében. Verdi nem véletlenül választotta ki nagy gonddal a szereplőket, s azon is hezitált, hol legyen a mű ősbemutatója. Végül 1874. május 22-én játszották először Milánóban, a San Marco székesegyházban, amelyet zsúfolásig megtöltött a világ minden részéből érkező hallgatóság. Teljes joggal írja egy életrajzírója, Carlo Gotti, hogy „pályafutása során még nem emelkedett a koncepció és a kidolgozás olyan magaslatára, mint (...) a *Messa da requiem* esetében”. A szerző is nagyon elégedett volt művével: „Úgy látom, megkomolyodtam, nem vagyok immár afféle bohóc, nem pojácáskodom a közönség előtt ordibálva: »Tessék, tessék, méltóztassék!«... s nem pufogatom-döngetem közben a nagydobot.” Általános vélemény szerint a legkiemelkedőbb tételek a *Requiem*, a *Kyrie*, a *Dies irae* és a *Libera me*, amelyek a teremtképzés remeklései. Ezt a teremtképzést lehet érzékelni Harnoncourt tolmácsolásában is, amely egyéb lemezeivel az utókornak is gyönyörűséget szerez és kivételes elmélyülésre ad alkalmat.

RÓNAY LÁSZLÓ

KÖNYVEKRŐL – RÖVIDEN

Három lelkeségi írás

Ahol a csend magasztal. Egy karthauzi szerzetes a hit útjáról II.

Bizonyára sokan látták *A nagy csend* című dokumentumfilmet, amely a karthauziaknak titokzatos, a külvilágtól teljesen elzárt életébe enged bepillantást. Ők a szerzetesélet legszigorúbb formáját választják: kolostorukban elzárkóznak a világtól, hogy életüket egészen az imádságnak szentelve próbáljanak egyre szorosabb egységre jutni Istennel.

Egyik legértékesebb kódexünket a „Karthauzi névtelen” írta. E könyvecske szerzője is névtelen marad, bár kilétét fölfedi számunkra a fordító, Görföl Tibor tanulmánya a két évvel korábban kiadott első kötetben. A műfaj nehezen meghatározható: naplójegyzetek, útmutatások, fiktív levelek? Aki azonban belefog a könyv olvasásába, az megfeledez a szerző személyéről, koráról, annyira leköti az aforizmaszerű mondatok időtlen igazsága. Először rövid fejezetek adnak a teljesebb életre segítő ötleteket. Napjainkban nagy keletje van a helyes életvezetésre útmutatást adó könyveknek. Itt is ilyen tanácsokkal találkozunk.

„Minden embernek egyetlen dolga van csupán: helyesen kell felhasználnunk a rendelkezésre álló időt és a képességeinket. Csakis így tölthetjük be a sorsunkat, és az életünknek pontosan ez az egyetlen célja.” Ki vonná kétségbe az ilyen mondatok igazságát? „Próbáljon fölébe emelkedni önmagának és a dolgoknak. Tanulja meg, hogyan lehet úrrá kóborló gondolatain.” „Az erőfeszítés tesz igazán emberivé minket, a nehézségek pedig felkészítenek a küzdelemre.” Hosszan sorolhatnánk az önnevelésre, állhatatosságra, örömteli bátorságra, rendezett életre buzdító mondatokat.

A könyv első harmada után már nem az önnevelés áll a középpontban, hanem arra kapunk tanácsot, hogyan lehet részesedni Isten életében, hiszen „csak akkor élünk, ha egységben vagyunk vele”. Bepillantást enged Isten misztériumába, az örök és végtelen létezésbe, aki szeretetével ölel körül bennünket. „Ismerni, szeretni és szolgálni Istent: ez az élet, és ez az üdvösség.” „Ha szeretjük Istent, és baráti kapcsolatot alakítunk ki vele, az életünk mérhetetlenül tágassá válik, és átalakul örök életé.” Aki küszködik a hitével, de nehézségei ellenére próbál imádkozni és rábízni magát Istenre, az megnyugvással olvashatja az ilyen mondatokat: „Ha nyugodt vagyok, azaz hátrahagyok mindent Istenért, legalábbis akarati szinten, és megmaradok a békében, akkor minden rendben van. Ez az állapot magához vonzza Istent. Kiáltva kiált Istenhez, olyan kiáltással, amelyre Isten öröktől fogva várakozott: öröktől hallani akarta, azért, hogy eljöhessen és énbennem lakozhasson.” Így „már a földön formát kezd ölteni a mennyei élet”.

A könyv kiemelkedik a szokásos lelkeségi művek sorából. Leginkább talán Kempis Tamás *Krisztus követése* juthat eszünkbe róla. Aki kézbe veszi, aligha tud majd szabadulni varázsa alól. (*Ursus Libris*, Budapest, 2015. A *Megszólal a csend* című első kötet 2013-ban jelent meg.)

Martin Laird OSA: Napsütötte hiány.

Csend, tudatosság, szemlélődés

Egészen más módszerrel, de ugyanezt az utat nyitja elénk Laird könyve: azt az utat, amelyen találkozhatsz Istennel. Sokakban máig él az a hamis vélemény, hogy a szemlélődés, a kontempláció csak a szerzeteseknek, elsősorban a szemlélődő életformában élőknek fenntartott privilégium. Az utóbbi évtizedekben ez a szemlélet jelentősen változott. Elsősorban talán Thomas Merton, később Jálics Ferenc hatására Magyarországon is megnőtt az érdeklődés a személyes, benső ima, a szemlélődés iránt. Részben Merton nyomán egy másik trappista szerzetes, Thomas Keating hozott létre a hetvenes években egy olyan mozgalmat, amely a kontemplációt, a belső imát a keresztény élet szerves részének tartja. (Módszerét „centering

prayer”-nek, középpontba vezető imának nevezte el. Alapgondolata, hogy az imában nem egy rajtunk kívül álló Istent szólítunk meg, hanem önmagunk mélyei felé haladva juthatunk el a lelkünk legmélyén lakozó, mindenütt jelenvaló Istenhez. Az utóbbi években két könyve is megjelent magyarul az Ursus Libris kiadónál.)

Martin Laird ágostonrendi szerzetes ugyanának a látszólag áthághatatlan szakadéknak az áthidalására ad útmutatást, amire a sivatagi atyák kora óta minden kor misztikusai, lelkiségi írói törekedtek. Amint írja: „A teremtés és a megváltás kegyelme révén alapvető egység van Isten és ember között. Ennek mélységeiben a 'között' nem érzékelhető, mert az teljesen átjárható az Isteni Jelenlét számára. (...) Bár ez az alapvető egység (...) megingathatatlan, emberi állapotunkra jellemző, hogy erről sok évtizeden át fogalmunk sincs.” A folyamatos belső zaj és fecsegés következtében „Istentől is elidegenedettnek” érezzük magunkat. A szemlélődés útja segíthet megértenünk: „Isten, akit kerestünk, már ránk talált, örök idők óta ismer és fenntart minket a létben”.

Martin Laird nem a saját ötleteit adja elő — bár szavait egyedivé teszi az ilyen jellegű könyvekben szokatlan friss és szellemes stílusa. Útmutatásait a teljes keresztény hagyományból meríti, a korai századok misztikusaitól kezdve napjainkig, ugyanakkor megszólalnak azok a diákok is, akik hallgatói a Villanova Egyetemen, vagy sokfelé tartott lelkigyakorlatainak valamely résztvevője. Szavakba önti azokat a nehézségeket is, amelyekkel szinte mindenkinek meg kell küzdenie, aki mélyebb személyes imára törekszik. Segít például abban, hogyan állítsuk le a fejünkben pergő „filmeket”, szakítsuk meg a „belső fecsegés spirálját”, hogy eljuthassunk a „belső csend egyszerű nyugalomához, a mezítelen tudatossághoz”. A szemlélődés útjára hívja meg olvasóját Laird, együtt a lelkiélet legnagyobb mestereivel: hogy eljuthassunk legmélyebb magunkhoz, és felismerjük Szent Ágostonnal, hogy Isten „bensőbb a legbensőbb valónknál”.

A könyv olvasója úgy érezheti, hogy bármilyen sokszor vallott is kudarcot a személyes imádságra törekvésben, erőfeszítése mégsem hiábavaló. Eljuthat oda, ahová az az idős asszony, aki minden reggel beült a templomba, és „teljesen elmerült abban a Csendben, amelyben az Ige némán szólal meg, abban a mélységtelen mélységben, amelybe minden ima beletorkollik, és amelyből minden ima ered”. (*Sarutlan Kármelita Nővérek*, Magyarország, 2015)

**Boldog Charles de Foucauld:
Levelek és jegyzetek**

Az előző kettővel szemben ez a könyv nem másoknak szóló útmutatás, hanem írójuk elmélkedéseiből, imádságaiból, leveleiből készült szöveg-

gyűjtemény. Egy olyan élet tanúságtétele, amely — amint a könyv bevezetője írja — „egyetlen szeretetkiáltás”. Charles de Foucauld a múlt század egyik legkülönösebb, kalandos életű szentje. 1858-ban született Strasbourgban. Katonatisztként Algériában szolgált, de három év után otthagyta a katonaságot, hogy fölfedező útra induljon a világtól elzárt Marokkóban. 1886-ban bekövetkezett megtérése radikális változást hozott az életében: egészen Istennek akarta szentelni életét, hogy „élete a lehető legjobban hasonlítson Jézus názáreti életéhez”. Trappista szerzetes lett, és kívánsága szerint egy szíriai trappista kolostorba került. A teljes szegénységre vágyott, pap és missziós remete akart lenni, a hívő muszlimok között. Ezért kilépett a szerzetből, majd 1901-ben kérte pappá szentelését, hogy „az annyira elhagyott muszlimokhoz elvihesse Jézust az Oltáriszentségben”. A Szaharában remeteséget hozott létre, megpróbált egyszerűen barátja és testvére lenni a sivatagi nomádoknak. Nem téríteni akart, hanem szeretni, szolgálatára lenni a rászorulóknak, hogy egész életével „kiáltssa az Evangéliumot”. 1916. december 1-én meggyilkolták. 2005-ben avatták boldoggá.

Életében tehát nem teljesült az álma — hogy szerzetesközösség jöjjön létre az általa elgondolt és megélt formában. Csak 15 évvel később telepedett le Algériában az első testvérközösség René Voillaume vezetésével, hogy szemlélődő életet éljen „a tömeg szívében”, kétkezi munkát végezve a szegények között. A női ágat 1939-ben alapította Magdeleine, Jézus kistestvére, Algériában, ahol együtt élnek keresztények és muszlimok, európaiak és arabok. A Jézus Kistestvérei Közösség kezdetben kizárólag a muszlim nomádok között élt, és csak 1946-ban nyílt meg az egész világ számára.

A szövegek egy része Szent Ágoston *Vallomásaira* emlékeztet: Charles de Foucauld Istennek ad számot gondolatairól, vágyairól, terveiről. Napjainkban, amikor az iszlám érzékelhető közelségbe került hozzánk, különös erővel szólítanak meg szavai. „A muszlim országokban nehéz prédikálni, de az elmúlt évszázadok misszionáriusai sokkal súlyosabb nehézségeket is leküzdöttek. Most rajtunk a sor, hogy az első apostolok, az első evangélisták követői legyünk. Sokat jelentenek a szavak, de a példa, a szeretet, az ima ezerszer többet ér. (...) Szeressük őket azzal a mindenható szeretettel, amely megszeretteti magát.”

Különösen elgondolkodtató száz évvel ezelőtt megfogalmazott kritikája: „Algériában már csak nagyon kevés misszionárius van, munkásságuk a semmivel egyenlő. Az európaiak úgyszólván semmit sem tesznek a muszlimok erkölcsi fejlődéséért. Teljesen tudatlanok minden velük kapcsolatos dologban, a velük való bármiféle bensőséges érintkezés nélkül mindig idegenként, sőt többnyire el-

lenségként tekintenek rájuk. (...) Ezekben a népekben az elmaradott testvért kellene látni, akit nekünk kell kiművelnünk, a jó testvér kötelességét gyakorolnunk velük szemben.”

Ő maga sem gondol hatalmas térítő hadjáratra. Egyetlen vágya, hogy a remeteségében őrzött Ol-táriszentség által és az ajtaján kopogtató szegények, betegek szolgálatán keresztül Jézus jelen legyen ebben a hatalmas és oly elhagyott térségben. A könyv semmitmondó címe mögött ennek az életnek „szereketkiáltása” érinti meg az olvasót. (*Jézus Kistestvérei Női Szerzetes Közösség*, Budapest, 2015. „Kézirat gyanánt”)

LUKÁCS LÁSZLÓ

THIERRY LOISEL: PÉCSI LÁTOGATÁS

„Az emberélet útjának felén,
Egy nagy, sötét erdőbe jutottam,
Mivel az igaz utat nem lelém.”
(Dante)

Havas tájban bandukol egy ember. Fölöslegessé vált térkép van nála, nem menti meg az eltév(ely)edéstől. Céltalanul bolyong, fel-felbukkanó ötletek vezérlik, a fejében akadozó dallam viszi a lépteit. Egy dolog bizonyos: a helyes út létezik, és ő nem azon jár. Térképét megsemmisíti, újat, érvényeset kell készíteni. Egymást kiegészítő, vagy éppen egymást megsemmisítő világok között barangol, mindennek van megfelelője egy másik világban. Az álom/képzelet/gondolatok birodalma és az ébrenlét valósága között nincs éles határvonal, rések vannak, amelyeken minduntalanul át-átcsúszik a történet. Sőt: az ébrenlét, az ittlét csak kerete, díszlete a gondolati-érzelmi mélységekben történeteknek.

Tél-tavas, szobor-ember, szerelem-vágy, megérkezés-eltávozás, képzet-valóság kétpólusú világában csak az időnek van három síkja: a megidézett, sóvárgott kísértőt nehéz végérvényesen elengedni a múltba; a jelen zúrzavaros, összekuszálódott világában kellene rendet, de legalább kapaszkodóként szolgáló célokat teremteni; a jövőbeni alteregótól útmutatást lehetne kérni.

Barangolások és találkozások fejlődésregénye tehát a *Pécsi látogatás*, az önkeresés, az én öndefiníciójának újratemtése bontakozik ki benne fokról fokra. Széttört jelenben széttört egzisztencia keresi önmagát, csak múltja van és jövője: mindkettő fogva tartja, élteti, de nem engedi magára eszmélni.

Thierry Loisel, a Magyarországon élő francia író kisregénye kamaradarab: négy szereplője konkrét (mint a cím is előrevetíti: pécsi), kevés és ismétlődő helyszíneken találkozik. Szereplői közül kettő valóságos, és mégis megfoghatatlanabb, elmosódóbb körvonallal lép színre, mint a foly-

ton megidézett múlt és a reményekkel előhívott jövő. A múlt múlttá válásához nem elég a minduntalan eleredő hőesés, amely békés, de nyomok és utak nélküli tájat, mérhetetlen, strukturálatlan jelen időt teremt. Ahhoz magának a jelenben tévelygőnek kell múltjától megszabadulni, arra felkészülni. Segítségére lehet — ebben reménykedik — későbbi, bölcs, az életet már ismerő alteregója: az öregemberrel való találkozásokból lassan bontakozik ki kettejük viszonya, beszélgetéseiknek meg nem fogalmazott célja, szerepe. Tanácsot kellene adnia, eligazítást, de példabeszédnek szánt történetét a hallgató nem érti meg, csak újbóli elmondáskor.

A fikció és a valóság keveredésében az előbbi veszi át az irányító, szervező szerepet — amint erre a könyv előszava is figyelmeztet. A fikció azonban gyakran jól ismert toposzokból, többnyire könnyen felfejthető (és minduntalan felfejtett) metaforákból építkezik, elég kevés értelmezői feladat marad az olvasóra. A paradicsomi harmónia, a tudás megismerése előtti ártatlanság képi megjelenítése, az időtlenség, a diszharmónia, az alkotói-magánéleti válság, a hitkeresés meglehetősen egyértelmű utalásokban, ikonokban jelenítődik meg, s többnyire expressis verbis értelmezés is társul hozzájuk. S noha a jelképek magyarázata leleplezésként s így írói játékként, a fikció öntörvényűségének alárendelő írói, megformálási módszerként is felfogható, mégsem erősíti, hanem jórészt inkább aláássa a szöveg erejét: nemcsak a befogadó értelmezési lehetőségeit szűkíti le (pontosabban megadja), hanem a jelrendszert s az általa teremtett világot sem engedi önmagában és önmagáért működni. A szöveg önreflexiójának ironikus hangvételt — „Minden meg is volna ezzel a tragédiához” (88.) — szétoldja a szenvedés pátosza, amely aztán nem is menti meg itt-ott klisék felbukkanásától.

A *Pécsi látogatás* szövege ott sűrűsödik igazán erőssé, ahol voltaképpen üzenetét summázza: a szerelem egyedisége és örökkévalósága az időnk változásában is állandó, értéke kettősségből fakad: nem csupán mindent felforgató (egyszerre mindent megkérdőjelező és igenlő) érzelem, hanem erkölcsi vállalás is. Az érzelmek tudattalan áradása akkor válik egyedülállóná, ha a tudatos döntés is kiegészíti.

A regény főhőse a szenvedés felismerésétől és vállalásától jut el annak békés elengedéséig. A múlt el és megbocsátása teszi lehetővé számára, hogy jelen valósága megélt valósággá váljon. Minden segítséggel kétszer kell találkoznia: először észleli, majd csak másodjára válik eléggé érettnak ahhoz, hogy meg is irtse. Mindennek eljön az ideje. (Ford. Barona Anett; *Fekete Sas Könyvkiadó*, Budapest, 2015)

BENKŐ GITTA

A BIZONYOSSÁGOT KELL KERESNI Falus András akadémikussal beszélget Kaptány Katalin

2015-ben újabb kötetei jelentek meg a Kairosz Kiadó népszerű „Miért hiszek?” sorozatának. Az immár több mint száz kötetet megért beszélgetéssorozatban olyan jelentős keresztény gondolkodókat szólítottak meg már eddig is, mint például Jelenits István és Vértesaljai László atyák, Ritoók Zsigmond klasszika-filológus vagy Kocsi György és Fábry Kornél plébánosok. Hardi Titusz bencés szerzetes (104. kiadvány) előtt 2015-ben, a sorozat 103. kötetében Falus Andrással, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjával, a Semmelweis Egyetem Általános Orvostudományi Karának Genetikai, Sejt- és Immunbiológiai Intézetének egyetemi tanárával beszélgetett Kaptány Katalin, modern biológiával foglalkozó tudományos újságíró, aki 1990-től az élettudományok rovat szerkesztője a Természet Világa című folyóiratnál.

Az interjú világosan elkülöníthető tematikák szerint épül fel. A beszélgetés indító témája a hit, majd Kaptány Katalin innen kalauzol kérdéseivel Falus András élettörténetéhez, hivatásának személyes fontosságához. A beszélgetés a harmadik nagy tematikai egységből, az oktatás, nevelés és kutatás témájából vezeti át az olvasót az EDUVITAL Nonprofit Egészségnevelési Társaság projektjének részletes tárgyalására. Az utolsó kérdéscsoportban Falus András (Hangai B. Artúr álnéven jelennek meg verseskötetetei) költészetét járják körül a beszélgetők, különös tekintettel az Istenhez szóló, valóságos élményt feldolgozó költeményeire.

Az interjúkötet mottójaként is értelmezhető Falus András egyik indító gondolata: „Az ember mindent kap, és mindent ajándékba kap. Van valahol a Bibliában egy mondat, Pál mondja, hogy »ezért ne dicsekedj, és ne panaszkodj.«” (6.) Falus András szerint az ember élete során vezetve van, s valóban mindent Istentől kap, még a motivációt is. Mindennek szellemében jelen kötetben annak történetét osztja meg az olvasóval, hogyan szólította őt meg a Teremtő, milyen a személyes kapcsolata az Úrral. Zsidó származású keresztény szülők gyermekeként ugyan a keresztségben és a katolikus hitben még gyermekként részesült, de hívővé felnőttként vált, éppen akkor kapta meg a hit kegyelmi adományát, amikor a megpróbáltatás helyzetei azt a felismerést vonták volna maguk után, hogy egyedül van: „Nekem semmim sem volt, csak az üresség. Kiürültem. Egy edény voltam, amibe csak kívülről lehetett beönteni valamit. És megkaptam. Éreztem, hogy meg vagyok mentve. Aztán arra is rájöttem, hogy már nem vagyok egyedül, és sose voltam, csak addig nem fogtam fel.” (22.) Az interjú során Falus András gyermekkorá-

tól kezdve beszél életéről, s személyes szélsőséges érzelmi állapotain (19.), *imprinting-élményein* (31.) keresztül őszintén mondja el, hogyan kapta meg Istentől a bizonyosságot arról, hogy vele van.

Számára a kutatás és az oktatás mindig egyformán fontos volt (66.), tudósként is úgy gondolja, a nevelés a legfontosabb társadalmi cselekvés (78.): „Hiszem, hogy a tudománynak esztétikája van, tehát szépek a gondolatok, szépek a logikai levezetések, az ötletek, a diszkussziók. Ezt az örömet, élményt annyira jó megosztani valakivel.” (71–72.) Büszkén beszél érdeklődő tanítványairól, akiknek sorsa szenvedélyesen érdekli, valamint személyes meggyőződéséről, hogy a társadalom legfontosabb tagja a pedagógus.

Ehhez a gondolathoz kapcsolódik az EDUVITAL programja, amely egy mindenki számára hozzáférhető egészségnevelési tananyagot biztosít. Kopp Máriával a projektet lelkipásztorok, pedagógusok, egészségügyben és szociális területen foglalkoztatottak számára tervezték meg. Ma már előadásokat, tanfolyamokat tartanak, rádióműsort vezetnek, cikkeket publikálnak az egészségnevelés területéről, azért, hogy a következő generáció „pozitívabb lelkületű és egészségesebb fizikumú” legyen. (88.)

A beszélgetés utolsó szakaszában Falus András kiemeli, hogy az irodalom mellett kiváltképp a zene az, ami tudósként és pedagógusként egyaránt fontos számára, mert „egyszerűen jobbá, boldogabbá tesz, és [általa] megérték valami szavakkal nehezen megfogalmazhatót”. (99.) Költészetét exhibitionizmusa kifejeződésének tartja, de Istenhez szóló verseiben valóban az a fajta őszinte mentalitás jelenik meg, amelyről maga is így vall: „komolyan, a legkomolyabban szeretném venni Istent, a hozzá fűződő személyes kapcsolatomat”. (109.) Az Úrhoz fűződő mélyen egyéni és bensőséges viszonyról árulkodnak bizonyos költeményei, amelyek a fájdalom, a megrendültség pillanataiban is az Úrhoz fohászknak: „Gondoltál rám is sírva a kereszten / Add látni a jelet, mert eszemet vesztem / Érzem a téboly csápjait már rajtam / Könyörgöm Istenem, ne eressz el engem.” (*Jelek*, 108.)

Falus András egész személyiségével és életével, nyíltságával tanúbizonyosságot tesz Istenbe vetett hitéről. Azt mutatja meg, hogy az Úrral járt út egy teljesebb, boldogabb és emberhez méltóbb élethez vezet. Hitelesen számol be arról, milyen szerepet kap életében a hit és a tudomány, minden szavát nyílt személyesség hatja át: „Azt kívánnám, hogy amíg tart az életem, itt, ebben a világban, mindig Istenre tudjak nézni, az ő szemével tudjam látni a családomat, barátaimat, embertársaimat.” (115.) (*Kairosz*, Budapest, 2015)

SZABÓ P. KATALIN

SOMMAIRE*Sur la protection du monde créé*

- GÁBOR BAKONYI: Du livre *Printemps silencieux* à l'écologie englobante
 JÁNOS ZLINSZKY: Protection de l'environnement et de la création
 MÁRIÓ NOBILIS: L'écologie et l'église
 ■ Entretien avec l'écologue András Takács-Sánta
 ■ Poèmes de Csaba Báthori, Anikó Juhász et Attila Tomaji
 EMESE DONAUER: Sur la pièce *Un homme de Dieu* de Gabriel Marcel
 THIERRY LOISEL: Gabriel et sa demande
 MÁRTON DEMETER: Intellectuels chrétiens – chrétiens intellectuels?

INHALT*Über die Bewahrung der Schöpfung*

- GÁBOR BAKONYI: Vom Buch *Der stumme Frühling* bis zur umfassenden Ökologie
 JÁNOS ZLINSZKY: Umweltschutz und Bewahrung der Schöpfung
 MÁRIÓ NOBILIS: Ökologie und Kirche
 ■ Gespräch mit dem Ökologen András Takács-Sánta
 ■ Gedichte von Csaba Báthori, Anikó Juhász und Attila Tomaji
 EMESE DONAUER: Über das Drama *Ein Mann Gottes* von Gabriel Marcel
 THIERRY LOISEL: Gabriels Bitte
 MÁRTON DEMETER: Christliche Intellektuellen – intellektuelle Christen?

CONTENTS*About the Care of Creation*

- GÁBOR BAKONYI: From the Book *Silent Spring* to a Comprehensive Ecology
 JÁNOS ZLINSZKY: Environmental Protection and the Care of Creation
 MÁRIÓ NOBILIS: Ecology and Church
 ■ Interview with Ecologist András Takács-Sánta
 ■ Poems by Csaba Báthori, Anikó Juhász and Attila Tomaji
 EMESE DONAUER: About the Drama of *A Man of God* by Gabriel Marcel
 THIERRY LOISEL: The Request of Gabriel
 MÁRTON DEMETER: Christian Intellectuals – Intellectual Christians?

Főszerkesztő és felelős kiadó: LUKÁCS LÁSZLÓ

Munkatársak: BENDE JÓZSEF, DEÁK VIKTÓRIA HEDVIG, HAFNER ZOLTÁN, LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS, PUSKÁS ATTILA

Szerkesztőbizottság: HORKAY HÖRCHER FERENC, KALÁSZ MÁRTON, KENYERES ZOLTÁN,

KISS SZEMÁN RÓBERT, POMOGÁTS BÉLA, RÓNAY LÁSZLÓ, SZÖRÉNYI LÁSZLÓ

Szerkesztőségi titkár és tördelő: NÉMETH ILONA

Indexszám: 25 921 HU ISSN 0042-6024; Nyomdai munkák: Séd Nyomda Kft., Ügyvezető igazgató: Katona Szilvia

Szerkesztőség és Kiadóhivatal: Budapest, V., Piarista köz. 1. IV. em. 420. Telefon: 317-7246; 486-4443; Fax: 486-4444. Postacím: 1364

Budapest, Pf. 48. Internet cím: <http://www.vigilia.hu>; E-mail cím: vigilia@vigilia.hu. Előfizetés, egyházi és templomi árusítás: Vigilia Kiadó-

hivatala. Terjeszti a Magyar Posta Zrt. Hírlap Üzletág, a Magyar Lapterjesztő Zrt. és alternatív terjesztők. A Vigilia csekk száma száma: OTP

V. ker. 11707024–20373432. Előfizetési díj: egy évre 5.640,- Ft, fél évre 2.820,- Ft, negyed évre 1.410,- Ft. Előfizethető külföldön a KKV-nál

(H-1389 Budapest, POB 149.). Ára: EU országok: 18.000,- Ft/év vagy 100,- USD, illetve ennek megfelelő más pénznem/év.

SZERKESZTŐSÉGI FOGADÓÓRA: KEDD, CSÜTÖRTÖK 10–14 ÓRA. KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA

Lapunk megjelenését támogatja a Magyar Nemzeti Bank

Nemzeti
Együttműködési
Alap

Ára: 550 Ft

VIGILIA

SZEMLE

- THIERRY LOISEL
- Hónapról hónapra
  - Könyvekről – röviden
  - Pécsi látogatás
  - A bizonyosságot kell keresni. Falus András akadémikussal beszélget Kapitány Katalin

A SZEMLÉKET ÍRTÁK

Benkő Gitta, Lukács László,
Rónay László és Szabó P. Katalin

KÖVETKEZŐ SZÁMAINKBÓL

- A fény szimbolikája a keresztény kultúrában
- Az új média és a gyerekek
- Kocsis Imre, Sárkány Péter, Takács Gyula és Tomka Ferenc tanulmánya
- Czigány György, Gyukics Gábor, Halasi Zoltán, Lackfi János, Mohai V. Lajos és Vasadi Péter írása

nka

Nemzeti Kulturális Alap

9 770042 602005